

ლიტერატურა და ლიტერატურის თეორია

საათი, როგორც ანტიუტოპიური დროის სიმბოლო

თეა მაჭავარიანი

matchavariani.tea@atsu.edu.ge

აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
ქუთაისი, საქართველო

საბჭოთა ლიტერატურის არსებობა თავისთავად გულისხმობს ანტიუტოპიური რომანის ფორმირებას, რომლისთვისაც განსაკუთრებით ნიშანდობლივია „გაჩერებული“ ანუ „გაყინული დრო“, რაც გარკვეულ ჩარჩოში მოქცევის, უმოქმედობის ნიშანია და ის ხდება მიზეზი მომავლისკენ ხედვის, ამ დროს მწერალი „იძულებულია“ მყოფადის სახელით რაღაც შეცვალოს, „დაასრულოს“ ისტორია, მაგრამ ისე, რომ პერსონის მიერ განხორციელებული დროში ნახტომი შენიღბოს. გურამ ფანჯიკიძის რომანების ანტიუტოპიურ ჭრილში განხილვისას აუცილებლად ყურადღება უნდა მიექცეს დროის ფაქტორს, რაც ბევრჯერ წამოჭრილა მის ტექსტებში. გურამ ფანჯიკიძის „თვალი პატიოსანი“ უძრაობის ეპოქაში შექმნილი რომანია, რომლის პერსონაჟებიც მხოლოდ კრიტიკულ სიტუაციაში აცნობიერებენ მოქმედების არსს თუ საჭიროებას და საათის აჩქარებულ ისრებთან ერთად დინამიკაში მოჰყავთ საკუთარი თავი, რომ შეძლონ აწმყოს სახელით მომავლისკენ ხედვა, იმისათვის, რომ „სხვა“ სივრცეში მაინც დადგეს „სხვა“ დრო.

საკვანძო სიტყვები: ანტიუტოპია, გაჩერებული დრო, ტოტალიტარიზმი.

მეცნიერები კარგახანია შეთანხმდნენ იმ ფაქტზე, რომ სამყარო დროსთან ერთად შეიქმნა, დრო კი – სამყაროსთან ერთად და ის (დრო) 12–15 მილიარდ წელიწადს ითვლის. უძველესი ცივილიზაციები თუ მსოფლიო რელიგიები ოდითგანვე ეძებდნენ პასუხს კითხვებზე: „რა არის დრო?... იქნებოდა მოძრაობა, რომ არ ყოფილიყო დრო?... დრო წრიულია თუ თავის თავში იკეტება?... მარადიულობისა და უსასრულობის დაშვება ხომ არ აუქმებს ლოგიკურად და მათემატიკურად ყოველივეს სასრულს და საზღვრულს? (მანი 2022: 253). მრავალ ასეთ კითხვაზე, შეძლებისდაგვარად, გაცემული ყველა პასუხი კი ჰიპოთეზა უფროა, ვიდრე საბოლოოდ აღიარებული შედეგი: სასრული არ ჩანს, დრო მაინც არ ჩერდება, შესაბამისად, იცვლება მისი აღქმის თავისთავადობა. თუ ბერძნებისათვის დრო არარაციონალური განზომილება იყო, ქრისტიანობისათვის ის წარმოადგენს გარდამავალს, როდესაც ხდება მისი დანიშნულების განსაზღვრება. ყველაფერი დამოკიდებულია იმაზე, თუ როგორ გამოვიყენებთ დროს,

რომელიც თავისუფალია ან ჩვენი დამორგუნველი.

დროის გაგების საშუალება ჯერ კიდევ ჩვ.წ.ალ–მდე 1100 წლისათვის ზუსტ ქრონომეტრულ ხელსაწყოდ მზის საათი მიიჩნეოდა. იქიდან მოყოლებული კაცობრიობამ დროის საზომი მანქანის უამრავი ვარიაცია შექმნა: „საათები ბინის კედლებზე, საათები მოედნებზე, საათები რკინიგზის სადგურებზე, საათები ეკლესიის გუმბათებზე, და სატრიუმფო ჭიმკრებზე, რეკავენ, ზართა და ზათქით, მისვენებენ მზე გადასულ დროს; რომელიც ყველაფერს გვართმევს, ყველაფერს თან წაიღებს, რაც აქამდის გვიგვრძენია, ყველაფერს რაც გვყვარებია და შეგვძულებია... ყველაფერს, ყველაფერს თან წაიღებენ საათები“ (გამსახურდია 1992: 19), რომელთა დანიშნულება ადამიანისათვის იმის შეხსენება უფრო უნდა იყოს, რომ სააქაო არსებობა ხანმოკლეა, დროის წარმავლობამ საკუთარ დანიშნულებაზე უნდა დააფიქროს, რომ მოასწროს. მოსასწრები კი ბევრი რამ აქვს.

„საბჭოთა ადამიანის“ მომავლისკენ მიმართული სვლა, ახალი საზოგადოების შექმნის მიზნით, კრახით როცა დასრულდა, მან წარსულისკენ შებრუნება არჩია. როგორც ბაჩანა ბრეგვაძე მიიჩნევს, სამოცდაათი წლის განმავლობაში უგზო–უკვლოდ ხეტიალით დაღლილ–დაქანცული, მშინერ–მწყურვალი, ჩამოძონძილ–ჩამოფლეთილი, ნახევრად გაველურებული ლაშქარი, ახლა „მისთვის ჩვეული ფორსირებული მარშით „კაპიტალიზმის შავბნელი ჯურღმულებისაკენ“ დაიძრა“ (ბრეგვაძე 2022: 314). გამოდის, რომ დრო მოძრაობაში მოვიდა, მაგრამ არ განმეორდა საათის მუშაობის მექანიზმი თანხვედრილი მუდმივ პეროდულ პროცესებთან (დედამიწის ბრუნვა, ელექტრონული რხევები), როგორც ავტორიტარული რეჟიმისათვისაა დამახასიათებელი, ყველაფერი ისევ მომავლის საწინააღმდეგოდ წარიმართა. იდეოლოგიები ისევ არსებობს აშკარად თუ ფარულად და ანტიუტოპიური რომანი, იდეალური დროსივრცული სიცრუის გამომჟღავნების ვალდებულებით, უფრო აქტუალური ხდება, აქედან გამომდინარე, მეტად საინტერესოა მისი აღქმა საბჭოთა რომანში თანამედროვე ლიტერატურათმცოდნეობის თეორიების გაანალიზებით.

საბჭოთა ლიტერატურის არსებობა თავისთავად გულისხმობს ანტიუტოპიური რომანის ფორმირებას, რომლისთვისაც განსაკუთებით ნიშანდობლივია „გაჩერებული“ ანუ „გაყინული დრო“, რაც გარკვეულ ჩარჩოში მოქცევის, უმოქმედობის ნიშანია და ის ხდება მიზეზი მომავლისკენ ხედვის, ამ დროს მწერალი „იძულებულია“ მყოფადის სახელით რაღაც შეცვალოს, „დაასრულოს“ ისტორია, მაგრამ ისე, რომ პერსონის მიერ განხორციელებული დროში ნახტომი შენიღბოს.

„შეჩერებულ“ დროზე მსჯელობისას ბორის ლანინინი იხსენებს ლეონიდ ჰელერის მოსაზრებას უტოპიურ დროსთან დაკავშირებით. ის თვლი-

თ. მაჭავარიანი

და, რომ საბჭოთა უტოპიის პრინციპი იყო: აწმყო კარგია, მაგრამ მომავალი – უკეთესი, თუმცა კი არ ცვლიდა და ქმნიდა, არამედ მხოლოდ ასწორებდა და ალამაზებდა. ტექნიკურ–რევოლუციური პროგრესი, რომელსაც ერთი ეტაპიდან მეორისკენ უნდა წარემართა ადამიანების სვლა, მხოლოდ იმას მიგვანიშნებდა, რომ კომუნისტური საზოგადოება, მართალია, განსხვავებულ ეტაპზე იმყოფებოდა, მაგრამ არ „სხვა დროში“, უფრო მეტიც, ვერასოდეს შექმნიდა მას (Гелер 1985: 130–131). ამიტომაც მიიჩნევს ლანინი, რომ ანტიუტოპიური დრო მის გაგრძელებას წარმოადგენს, როცა „შეცდომების“ გამოსწორება ან შეუძლებელია, ან სხვაგვარად უნდა წარმართოს. მომავლისკენ ხედვის სურვილი პიროვნების შეჯახებას იწვევს ბედისწერასთან, იმარჯვებს ან დრო, ან ბედისწერა, იშვიათად – გმირი, მაგრამ ერთ–ერთი რომაა გამარჯვებული, ესაა უპირობო და კატასტროფული შედეგი (Ланин 1993: 161). გამოდის, რომ იდეოლოგიის მიერ მართვად დროსთან–უმოქმედობასთან შეჭიდებული პერსონაჟის ბრძოლა აუცილებლად მისი მარცხით უნდა დასრულდეს, მაგრამ მთავარი იდეაა, რომლისთვისაც იღუპება მასას შეპირისპირებული გმირი.

გურამ ფანჯიკიძის რომანების ანტიუტოპიურ ჭრილში განხილვისას აუცილებლად ყურადღება უნდა მიექცეს დროის ფაქტორს, რაც ბევრჯერ წამოჭრილა მის ტექსტებში. თვითონ მწერალი მიიჩნევდა, რომ დროის „ბიუჯეტური პარადოქსი“ ჩვენი ეპოქის ძალზე დამახასიათებელი თვისებაა, მიუხედავად ტექნოლოგიური პროგრესისა: „დღეს ადამიანი ქმნის ზებგერით თვითმფრინავებს, რაკეტებს, კავშირის უსწრაფეს საშუალებებს, მაგრამ რაც უფრო სწრაფი ხდება ეს საშუალებები, მით უფრო განვიცდით დროის უკმარისობას“ (ფანჯიკიძე 1986: 501). ეს უნდა იყოს მიზეზი იმისა, რომ „თვალი პატოსანში“ მწერალი არაერთხელ მიმართავს მკითხველის ყურადღებას გაჩერებული თუ ზღაზვნით მომუშავე საათისაკენ.

რომანში ორი დამოუკიდებელი პიროვნება – ოთარ ნიჟარაძე და თამაზ იაშვილი – განსხვავებული ინდივიდუალური არჩევანით, საქმით, შეხედულებით ერთიანდება ერთი მრწამსით, რათა წინ აღუდგნენ რეალობის მახინჯ მხარეს, უარი თქვან ერთ წრეზე მბრუნავ უტოპიურ რიტუალში მონაწილეობის მიღებაზე. ისინი ბინალურ წყვილის ქმნიან, რომელშიც ერთი მეორისათვის არის ურთიერთგამომრიცხავი, ამასთანავე, ურთიერთშემავსებელი დიქოტომია, ერთმანეთის დაფარვა არ შეუძლიათ, ამიტომაც სინამდვილის ყველა ასპექტი ერთიმეორის მეშვეობით დაინახვება და აისახება, გამარჯვებაც ამ გზით უნდა იყოს მიღწეული.

ადამიანები ხშირად აღიარებენ, რომ დიდი საქმეების კეთებისათვის დრო არ ჰყოფნით. მაგრამ მისი სწრაფი ტემპი მხოლოდ ქმედებაში მოსული პერსონისთვისაა მიუღებელი, თორემ თამაზ იაშვილისათვის, რომანის ყველაზე პასიური პერსონაჟისათვის, რომლის გარშემო ვითარდება

მოვლენები, იგი მუდამ „იდგა“. ჩანს, დროის პროდუქტიულ გამოყენებაში წარმოშობილი დისპროპორციულობა და, მასთან ერთად, გამოცარიელებული სივრცის პრობლემა, მწერლისთვის მეტად დამაფიქრებელი იყო. აღნიშნული პერსონაჟის გარშემო რამდენჯერმე მეორდება ერთი და იგივე ფრაზა, განსხვავებულ კონტექსტში:

„თითქოს ახლა მიხვდა, რომ ქუჩაში მანქანები და საერთოდ არავითარი ტრანსპორტი არ მოძრაობდა“ (ფანჯიკიძე 1986: 421).

„საათი გაჩრებულიყო“ (ფანჯიკიძე 1986: 423; 425).

„რა საშინელი სიჩუმეა, - გაიფიქრა თამაზმა და გული შეეკუმშა, - ნუთუ მთელ ქალაქს სძინავს, განა რომელი საათია?“ (ფანჯიკიძე 1986: 423).

რომანში წამოჭრილი პრობლემა – დროის გაჩერება და სიცარიელის არსი – კონკრეტულ სახესთან მიმართებით გამოყენებული ავტორის მხატვრული ახირება კი არ არის, არამედ სწორედ ანტიუტოპიური პასაჟი, პასიური მემბოხის პოზიციის ფიქსაცია, უმოქმედობის დემონსტრირება, რისი განმაპირობებელი, უპირველეს ყოვლისა, ის რეალობა უნდა მივიჩნიოთ, რომელშიც იწერება რომანი, ჩანს, ჯერ სხვა დრო (იგულისხმება გათავისუფლება, დროის მექანიზმის მოქმედებაში მოყვანა) არ დამდგარა, შესაბამისად, იაშვილი სწორედ პასიური პროტესტის გამოხატვის პროტოტიპია.

განსხვავებულად ვითარდება პროცესი ოთარ ნიჟარაძის, რომანში წარმოჩენილი ყველაზე მეტად „ტემპერამენტიანი“ და „სიცოცხლით სავსე“ პერსონის, გარშემო, რომელიც ერთადერთი ადამიანია მთელ კონოსტუდიაში, არასოდეს არსად რომ არ ეჩქარება, მეგობრისაგან განსხვავებით, მისი საათის ისრებიც მოძრაობენ, მაგრამ მასავით შენელებულად. მწერალი მასთან დაკავშირებით რამდენჯერმე წერს:

„ზღაზვნით დაიარება მთელ სტუდიაში“ (ფანჯიკიძე 1986: 427).

„ზუსტად თორმეტი საათი იყო. ოთარი ახლა აღარაფერზე აღარ ფიქრობდა, მხოლოდ საათის დიდ ისარს მისჩრებოდა დაჯინებით. ისინი შეუმჩნევლად, სრულიად შეუმჩნევლად, მაგრამ მაინც მიიწევდა წინ“ (ფანჯიკიძე 1986: 562).

ასე გრძელდება რომანში მისი ქმედება მანამ, სანამ თავისი სწეულების შესახებ არ შეიტყობს:

„მას შემდეგ, რაც პროფესორმა სასიკვდილო განაჩენი გამოუტანა, სულ ორმა საათმა განვლო, ვერავითარი განსაკუთრებული შიში და ძრწოლა ვერ იგრძნო, იქნებ საერთოდ არ გააჩნდა შიშის გრძნობა? (ფანჯიკიძე 1986: 571).

„მას უკვე განსაზღვრული ჰქონდა სიცოცხლის ვადა“ (ფანჯიკიძე 1986: 572).

„სამი წელიწადი შეადგენს 1095 დღეს“ (ფანჯიკიძე 1986: 573).

თ. მაჭავარიანი

„გონებაში უკვე შეადგინა ახალი კალენდარი. ეს იყო 1095 დღიანი კალენდარი“ (ფანჯიკიძე 1986: 575).

დროის კონცეფციაზე საუბრისას ი. რატიანი მიიჩნევს, რომ ანტიუტოპიის გმირის/გმირების, ტექსტის აქტიური კოორდინატას/კოორდინატების, მიერ ინდივიდუალურად გამომუშავდება გადაადგილების პროექცია: „ამ“ დროს უპირისპირებენ „სხვა“ დროს, „ის“ დრო, რომელიც დადგება „მერე“ - იდუმალი უსასრულობის ეკვივალენტი. ანტოპიურმა თხზულებებმა მოახდინა არა მხოლოდ ძირითადი სულიერი ფასეულობების დაკარგვის ტენდენციის აქცენტირება, არამედ მათი რეინკარნაციისათვის საჭირო ნიადაგის მოსინჯვა და მომზადება (რატიანი 2010: 85). ჯერ იყო და გრიგოლ იაშვილთან შეეცადა მწერალი ამ ხაზის წარმოჩენას, როცა ურწმუნო კაცს პირველი გადააწერინა და შემდეგ ეკლესიაში ქურდულად შეიყვანა, ფინალურ სცენაში კი „სხვა“ დრომ უფრო დიდი დატვირთვა შეიძინა და ხსნის, თავისუფლებასთან ზიარების ორიენტირად იქნა დასახული:

„ქვემოთ ეკლესია გამოჩნდა. ფერდობზე აშენებული წითელი კრამიტით გადახურული თეთრი ეკლესია გაფოფრილ კრუხს ჰგავდა. სფლავის ქვები კი მინდორში გაბნეული პატარა წიწილებივით მოჩანდა.

- ეკლესიას გადავუფრინეთ? ათ წუთში დავეშვებით“ (ფანჯიკიძე 1986: 451-674).

დროის უნივერსალური კონცეპტუალური მიმართება, მისი წრფივი მოძრაობა, ქრისტიანული მოდელის არქექტიპის განმეორებაა, ხოლო წრიული - ასტრონომულ- მითოლოგიურის. დროის სემიოტიკაზე საუბრისას პროფესორი ცირა ბარბაქაძე აქცენტს აკეთებს დროისა და სივრცის მსგავსებაზე. მას მოჰყავს გუსტავ გიომის ნააზრევი იმასთან დაკავშირებით, რომ დრო, როგორც ისტორია, წარმოგვიდგება წრფივად - ეს შეიძლება იყოს დროის ისარი ან დროის სპირალი, მაგრამ აუცილებლად შექცევადობის ეფექტით, შესაბამისად, დროის ორიენტაცია წარსულიდან მომავლისკენ (უკან/წინ) მიმართული, ისევ დაუბრუნდება საწყისს (ბარბაქაძე 2011: 11). რომანის ბოლოს მეგობრები (ნიჟარაძე/იაშვილი) უკან, სვანეთში, ბრუნდებიან სწორედ აღნიშნული პლასტი უნდა განვიხილოთ როგორც შექცევადობის ეფექტი, რომელშიც წარსულისკენ დაბრუნება (განსხვავებით „საბჭოთა ადამიანის დღევანდელი სვლისგან, რაზეც ბ. ბრეგვაძემ ისაუბრა) ხორციელდება კვლავაც მომავლისკენ სვლის მიზნით.

დადგება კი „სხვა“ დრო რომანის პერსონაჟებისათვის?!

მაშინ, როცა „დროის დინება ჩვენი კონტროლის გარეშეა. ჩვენ ვგრძნობთ, როგორ მიგვაქანებს იგი და აქ ისევე უმწეონი ვართ, როგორც მდინარეში მოტივტივე ნაფოტი“ (ბრეგვაძე 2022: 156). ამიტომაც მკითხველი დაბნეულია, კრიტიკოსათა აზრი გაყოფილია, მრწამსი ასეთია: პიროვ-

ნების რეინკარნაციის პროცესი იმ წიაღში უნდა მოხდეს, საიდანაც მოველინა იგი სამყაროს.

რომანში გმირისა თუ გმირების გამარჯვების იმედი რჩებათ ალ.მირცხულავას, ჯ. ღვინჯილიას, ელ. მაღრაძეს, თუმცა ისმის კითხვაც: „დავუშვათ, რომანში საჭირო საკითხები გადავჭერთ. განა ამით გადაიჭრება იგი ცხოვრებაში? მე ვცდილობ, მკითხველს დამოკიდებულება შევუქმნა მოვლენათა მიმართ და სულაც არ მინდა, მკითხველმა ლიტერატურულად გადაჭრილი პრობლემა ცხოვრებისეულ გადაჭრილ პრობლემად მიიჩნიოს“ (გაჩეჩილაძე 1973: 9). იმისათვის, რომ ლიტერატურამ მირაჟული ფუნქცია არ შეიძინოს, მწერლები მკაცრად ექცევიან საკუთარ თავსაც და მკითხველსაც, როცა ტექსტებით საიმედო ილუზიას არ ქმნიან, რითაც ამდაფრებენ პროტესტის განცდას და ქმედებისათვის ყველას საკუთარი გზის გამონახვას აიძულებენ. ამ წესით მოქმედებს აღნიშნულ რომანში გურამ ფანჯიკიძეც, მაგრამ მწერლის მიერ წარმოებული „დროის აჩქარების“ პროცესი სასურველ შედეგამდე მაინც არ მიდის:

„ჩვენ ახლა წავალთ, ორი კვირით ყველაფერს გამოვეთიშებით, დავისვენებთ, ვნებათაღელვა დაგვიცხრება და შემდეგ დავიწყებთ სრულიად ახალ ცხოვრებას. ჩვენ ბევრი უნდა ვიმუშაოთ, ძალიან ბევრი, თორემ დრო აღარ ითმენს, ვისაც რამის შქმნა შეეძლო, ჩვენს ასაკში უკვე თავისი სათქმელი ნათქვამი ჰქონდა“ (ფანჯიკიძე 1986: 672).

ეს უკვე ნამდვილი ნონკონფორმისტის დასახული გზაა, მთავარია, დასცალდეს შესრულება, მაგრამ კარნავალში თავად ცხოვრება თამაშობს, თამაში კი დროებითად იქცევა თავად ცხოვრებად (ბახტინი 1986: 299), ამიტომაც იაშვილი და ნიჟარაძე რამდენიმე დღით, მართლაც, შეძლებენ მომავლის ამბივალენტურ „გათამაშებას“ აწმყოს წინაშე, თუმცა დოროებით, რადგან „დროებითობა“ კარნავალის ის ნიშაა, რომელიც განასხვავებს მას „დაუსრულებელი“ და „უწყვეტი“ ფსევდოკარნავალისგან (რატინი 2010: 82). სწორედ ამ მიზნით შეიქმნა იაშვილი–ნიჟარაძის წყვილი, რათა ურთიერთსაწინააღმდეგო პერსონათა გაერთიანებით მიღწეულიყო გამარჯვება – მიდიან უკან დაბრუნების იმედით და ახალ კარნავალში ჩაბმის მოტივით. საათის ისრები აჩქარდა და მასთან ერთად მკითხველის მოლოდინიც.

დაბოლოს, „რა არის დრო? თუ არავინ მეკითხება ამას, დიახაც ვიცი, რა არის დრო, მაგრამ თუ მოვინდომებ შემკითხველს ავუხსნა დროის რაობა, მაშინ კი არაფერიც მესმის“ (ავგუსტინე 2021: 275), – ნეტარი ავგუსტინეს ეს სიტყვები კაცობრიობის წინაშე მარადიულად მდგარი შეკითხვის არსს შეიცავს და მასზე ყველა ეპოქა თავისებურად ეძებს პასუხებს. გურამ ფანჯიკიძის „თვალი პატიოსანი“ უძრაობის ეპოქაში შექმნილი რომანია, რომლის პერსონაჟებიც მხოლოდ კრიტიკულ სიტუაციაში აცნობიერებენ მოქ-

თ. მაჭავარიანი

მედების არსს თუ საჭიროებას და საათის აჩქარებულ ისრებთან ერთად დინამიკაში მოჰყავთ საკუთარი თავი, რომ შეძლონ აწმყოს სახელით მომავლისკენ ხედვა, იმისათვის, რომ „სხვა“ სივრცეში მაინც დადგეს „სხვა“ დრო.

ლიტერატურა

- ავგუსტინე ა. 2021. აღსარებანი. 15.10. 2023
<https://eon.ge/wp-content/uploads/2021/05/eon.ge-agsarebani.pdf>
- ბახტინი, მ. 2008. „კარნავალიზებული ლიტერატურა“. ჟურნალი სჯანი, N9, 2008.
- ბარბაქაძე, ც. 2011. „დროის უნივერსალური კონცეპტუალური მეტაფორები ანუ წრფეზე და წრეზე მოძრავი დრო“. სემიოტიკა. #9, 2011.
- ბრეგაძე, ბ. 2022. დრო და მარადისობა. თბილისი : ინტელექტი.
- გამსახურდია, კ. 1992. ნოველები, I ტომი. თბილისი.
- გაჩეჩილაძე, გ. 1973. „რომანი და მკითხველი“. მნათობი N5, 1973.
- მანი, თ. 2022. ჯადოსნური მთა. თბილისი: პალიტრა L.
- რატინი, ი. 2010. ტექსტი და ქრონოტიპი. თბილისი: შოთა რუსთაველის ლიტერატურის ინსტიტუტის გამოცემა. თბილისი.
- ფანჯიკიძე, გ. 1986. თხზულებანი 3 ტომად. ტ. II. თბილისი.
- Гелер Л. 1985. „Вселенная за пределом догмы“. მოძიებულია 15.10. 2023.
https://vtoraya-literatura.com/pdf/geller_lleonid_vselennaya_za_predelom_dogmy_1985_text.pdf
- Лани Б. А. 1993. Русская литературная утопия XX века. Москва.

Literature and Literary Theory

The Clock as a Symbol of Antiutopian Time

Tea Machavariani

matchavariani.tea@atsu.edu.ge
Akaki Tsereteli State University
Kutaisi, Georgia

The existence of Soviet literature in itself implies the formation of an antiutopian novel, for which “stopped” or “frozen time” is characteristic, which is a sign of being in a certain frame, of inactivity, and it becomes a reason to look towards the future, at this time the writer is “forced” to change something, to “finish” history in the name of the future but in such a way as to disguise the time jump made by the person. When discussing Guram Panjikidze’s novels from the anti-utopian point of view, attention must be paid to the time factor, which was raised many times in his texts. Guram Panjikidze’s “The Precious Gem” is a novel created in the age of immobility, whose characters realize the essence or need of action only in a critical situation and bring themselves into dynamics alongside the speeding hands of the clock, to be able to look towards the future in the name of the present, so that it might be able for “another” time to come in at least “another” space.

Keywords: anti-utopia, stopped time, totalitarianism.

Scientists have long agreed on the fact that the universe was created with time, and time with the universe, and it (time) is 12-15 billion years old.

If time was an irrational dimension for the Greeks, for Christianity it represents a transition when its purpose is defined. It all depends on how we use the time that is free or depressing.

When the “Soviet man’s” move towards the future to create a new society ended in a crash, he chose to turn to the past. As Bachana Bregvadze notes, the half-savage army, tired and exhausted, hungry and thirsty, ragged and ripped after wandering for seventy years, now “set off with its usual forced march towards the “dark abyss of capitalism”. It turns out that time came into motion, but the mechanism of the clock did not repeat itself in accordance with the constant periodic processes (rotation of the earth, electronic oscillations), as is typical of the authoritarian regime, everything went against the future again. Ideologies still exist, openly or secretly, and the anti-utopian novel, with the obligation

to reveal the ideal time-space lie, becomes more relevant, therefore, it is very interesting to perceive it in the Soviet novel by analyzing the theories of modern literary studies.

The existence of Soviet literature in itself implies the formation of an antiutopian novel, for which “stopped” or “frozen time” is characteristic, which is a sign of being in a certain frame, of inactivity, and it becomes a reason to look to the future, at this time the writer is “forced” to change something, to “finish” history in the name of the future but in such a way as to disguise the time jump made by the person.

When discussing Guram Panjikidze’s novels from the anti-utopian point of view, attention must be paid to the time factor, which was raised many times in his texts. The writer himself believed that the “budgetary paradox” of time is a very characteristic feature of our era, despite technological progress: “Today, people create supersonic planes, rockets, the fastest means of communication, but the faster these means become, the more we experience the lack of time”. This must be the reason why the writer in “The Precious Gem” repeatedly directs the reader’s attention to a stopped or sluggishly winding clock.

People often admit that they don’t have time to do great things. But its fast pace is unacceptable only for a person who comes into action, otherwise for Tamaz Iashvili, the most passive character in the novel, around whom the events unfold, it always “stands still”. One can see the disproportionality arising in the productive use of time and, together with it, the problem of emptied space.

The problem raised in the novel - the stoppage of time and the essence of emptiness - is not the artistic whim of the author about a specific face but the anti-utopian passage, the fixation of the position of a passive rebel, the demonstration of inaction, the determining factor of which is, first of all, the reality in which the novel is written; seems that another time (meaning release, putting the mechanism of time into action) has not come yet, and therefore, Iashvili is the prototype of expressing passive protest.

The process develops differently around Otar Nizharadze, the most “temperamental” and “full of life” character presented in the novel, who is the only person in the entire Filmstudio, who never rushes anywhere, unlike his friend, the hands of his clock also move, but slowly like him.

Speaking about the concept of time, I. Ratiani believes that the anti-utopia hero/heroines, the active coordinate/coordinates of the text, individually produce a projection of displacement: “this” time is opposed to “another” time, “that” time that will come “after” - the equivalent of a mysterious infinity. Antopian writings not only accentuated the tendency to lose basic spiritual values but also tested

and prepared the ground necessary for their reincarnation.

The universal conceptual relation of time, its linear movement, is a repetition of the archetype of the Christian model, and its circular movement- of the astronomical-mythological archetype. When speaking about the semiotics of time, Professor Tsira Barbakadze emphasizes the similarity between time and space. She cites Gustav Guillaume's thought regarding the fact that time, as history, is presented to us linearly - it can be an arrow of time or a spiral of time, but necessarily with the effect of reversibility, therefore, the orientation of time from the past to the future (back/forward) will return to the beginning. At the end of the novel, the friends (Nizharadze/Iashvili) come back to Svaneti. This passage should be considered as an effect of reversibility, in which the return to the past (in contrast to the "current movement of the Soviet man", which B. Bregvadze spoke about) is carried out to move towards the future again.

Will there come "another" time for the characters of the novel?! "We're going to leave now, disconnect from everything for two weeks, have a rest, let our anxiety subside, and then start a completely new life. We have to work hard, very hard because the time does not wait, those who could create something had already done what they wanted at our age" (Guram Panjikidze).

This is already the path set by a real non-conformist, the main thing for him to be given a chance for its execution, but in the carnival, the life itself plays, and the game temporarily becomes life itself; that's why, Iashvili and Nizharadze will really be able to ambivalently "play" the future in front of the present for a few days, although temporarily, the couple of Iashvili-Nizharadze was created for this very purpose, in order to achieve victory by uniting conflicting personalities - they go with the hope of coming back and with the motive of engaging in a new carnival. The hands of the clock sped up and along with it the expectations of the readers.

Guram Panjikidze's "The Precious Gem" is a novel created in the age of immobility, whose characters realize the essence or need of action only in a critical situation and bring themselves into dynamics alongside the speeding arrows of the clock, to be able to look to the future in the name of the present, so that it might be able for "another" time to come in at least "another" space.